

De Linkse Mannen – Onteigen de boer?

**Bram Douwes
en
Wilbert van de Kamp**

DE LINKSE MANNEN – ONTEIGEN DE BOER?

© 2025 Bram Douwes en Wilbert van de Kamp

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, online-publicatie of op welke andere wijze en/of door welk ander medium ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Redactie Willemijn Lindhout
Omslagontwerp en illustraties Anne-Marijn van Rooij
Auteursfoto Anne Claire de Breij

ISBN 9789039101193

NUR 320

Zwartjes & Labović is onderdeel van VBK|media, Utrecht

Zwartjes & Labović vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoud

Post voor Wilbert	9
Post voor Bram	13
De Linkse Mannen-methode	17
Met of zonder Lientje, dat is de vraag	23
Op naar het boerenverstand!	35
Alles tof aan stikstof (met mate)	43
‘Wij waren als eerste boeren de lul’	53
Het is de schuld van Mark Rutte	61
Met onwillige honden is het slecht hazen vangen	69
Melk is niet goed voor elk	77
Het is de schuld van de Rabobank	85
Toch onteigenen?!	93
Linkse Henkie	99
Nieuwe Post voor Bram	111
Nieuwe Post voor Wilbert	113
Linkse Man-ifest	119
Verbindende Stikstofknutselplaat	125
Begrippenlijst	127
Namenlijst	131
Noten	133

GRONINGEN 1

- Hier wonen Bram en Wilbert
- Podcaststudiootje RTV Noord

HORNHUIZEN 2

- Wongema
- Boerderij van Max en Annelies

BRILTIJ 3

Boerderij van Alex Datema

VLAGTWEDDE 4

Henk Bleker is er de Napoleon van

AMSTERDAM 5

Hier komen Bram en Wilbert dus niet vandaan

RADEWIJK 6

Hier boert Sander en erfontwikkelt Herbert

LELYSTAD 7

Het paardenparadijs van Jan Cees Vogelaar

HAGESTEIN 9

Hier werden Max en Annelies onteigend

UTRECHT 8

Hoofdkantoor van de Rabobank

ZOETERMEER 10

Hier houdt André Hoogendijk van BO Akkerbouw kantoor

DEN HAAG 11

- Dependance Universiteit Leiden
- Het Landsbestuur
- LTO Nederland

TIJDLIJN VAN DE STIKSTOFGEBEURTENISSEN

Qua wetgeving en plannen (al dan niet uitgevoerd)

- 1967 ● Mark Rutte geboren
- 1984 ● Bram geboren
- 1988 ● Wilbert geboren
- 2010 ● Mark Rutte wordt minister-president in Rutte I
 - Henk Bleker wordt staatssecretaris van Landbouw in Rutte I
- 2011 ● Programma Aanpak Stikstof krijgt vorm
- 2012 ● Mark Rutte wordt minister-president in Rutte II
- 2015 ● Programma Aanpak Stikstof ingevoerd
- 2017 ● Mark Rutte wordt minister-president in Rutte III
- 2019 ● Johan Vollenbroek wint bij Raad van State, PAS ongeldig
 - Boerenprotesten
 - Oprichting BoerBurgerBeweging
- 2020 ● Johan Remkes' eerste advies: *Niet alles kan overal*
- 2021 ● Mark Rutte wordt minister-president in Rutte IV
 - Caroline van der Plas maakt entree in de Tweede Kamer
- 2022 ● Johan Remkes' tweede advies: *Wat wel kan*
- 2023 ● Rutte IV valt – Mark Rutte wil nu leraar maatschappijleer worden
- 2024 ● Kabinet-Schoof begint
 - Mark Rutte wordt toch geen leraar maar secretaris-generaal van de NAVO
- 2025 ● Startpakket 'Nederland van het slot'
 - Kabinet-Schoof valt

Post voor Wilbert

Beste Wilbert,

Ik ben een optimist, de borst moet vooruit, we moeten moedig voorwaarts, maar de klad is erin gekomen. Als iemand me nu vraagt: 'Hoe gaat het?' antwoord ik – vrij naar Gerard Reve: 'Goed, maar verder gaat het slecht'. Thuis alles op orde, leuk dat je het vraagt, maar in dat warme koophuis zit ook een meisje van vijf jaar dat ooit zes, negen en achttien wordt en wat is er dan nog over?

Dit wordt geen sentimentele brief, geen zorgen. Wat ik je wil zeggen is het volgende: we zouden overal over kunnen schrijven. Over de oorlogen, over de kapotte kinderen (begin ik weer over kinderen, terwijl ik weet dat je een hekel hebt aan kinderen), over de woningmarkt en hoe we geen huizen kunnen kopen/huren/lenen (ook al woon jij leuk in een woongroep en heb ik een prima gezinswoning met hypotheekrenteaftrek), over hoe het kapitalisme daadwerkelijk alles van waarde dat weerloos is vernietigt: het wonen, de ziekenhuizen, de feiten.

We zouden het persoonlijk kunnen maken, ongefilterd en dan maken we iedereen kapot! Dan wervelen we langs de opportunisten, de leugenaars, de narcisten, de racisten, de geldmakers, de wolven. We zouden het over de VVD kunnen hebben. Dat zou zelfs een roman kunnen worden over een witte man van vijftig die met de wind van de verzorgingsstaat in de rug de markt laat winnen om diezelfde verzorgingsstaat af te breken. En die man maakt zich daar vervolgens boos over en geeft dan uit naam van de Gewone Man de asielzoeker de schuld en niet z'n vrienden van de Private Equity.

Maar jij, Wilbert (mag ik je W noemen, zoals altijd?), wilt het graag hebben over de boer. Je wilt het vaak hebben over de boer. Je bent dan wel geen boer, maar je had er een kunnen zijn. En de boer die put het land uit en de dieren en de natuur. Dus moet er worden ingegrepen, kwaadschiks zelfs. Jij zegt: die boer moet worden onteigend. Ik weet niet of ik dat met je eens ben, Wilbert. Ik denk zelfs dat ik dat niet met je eens ben.

Vooropgesteld: ja, klimaat is de allergrootste crisis van dit moment. Ik lees ook alle verontrustende berichten en onderzoeken. Ik zie de regenval, de overstromingen en de bosbranden. We weten al dat we die heilige klimaatdoelstelling van 'we moeten onder de twee graden opwarming blijven' niet en nooit gaan halen. We're fucked. Voordat ik je weer ga vervelen met het vaderschap en de verantwoordelijkheden voor een volgende generatie: wij voelen die urgentie blijkbaar ook niet genoeg. Ik eet rundergehakt in m'n spaghetti bolognese, jij vliegt naar Spanje vanwege je winterdepressie.

En dan is hier nu in Nederland de allergrootste winst te behalen bij de boer? De stikstofuitstoot is onverantwoord groot, maar hoeveel van de boerenbedrijven moeten er dan precies verdwijnen? Onze landbouwbestuurders praten veel over innovatie. Lost dat het niet op? Hoewel een soort van magisch apparaatje dat de stikstofuitstoot praktisch neutraliseert me ook wat optimistisch lijkt, is daar toch wel winst te behalen? Begrijp me goed, Wilbert: ook ik vind dat er grote stappen gezet moeten worden, maar ik zou dat ook graag op een menselijke manier doen. Kijk, de bio-industrie mag meteen de nek om worden gedraaid (scheelt dat stikstof, W?), want als je zelf niet fatsoenlijk voor je dieren zorgt, fok jou. Maar is een verplichte onteigening voor de beter boerende boer niet een veel te zwaar middel? De Grote Onteigening? Je pakt iemand dan niet alleen z'n bedrijf af (daar wordt hij/zij/hen voor gecompenseerd, dat begrijp ik) maar toch ook veel meer dan dat? In sommige gevallen boeren er al generaties boeren op zo'n boerderij, 'onteigen' je dan niet ook een familiegeschiedenis?

We zouden er alles aan moeten doen om onze planeet leefbaar te houden, maar dat doen we niet. En voordat we aan die boer beginnen door hem echt met z'n poten uit de klei te trekken, moeten we goed beseffen wat we dan kapotmaken. Waar is de menselijke maat? Waarom toch niet eerst het grootkapitaal of de grootindustrie? Schiphol? Tata Steel?

Onteigen de boer dus, zeg je, maar weet je dat zeker?

Groet, Bram (B)

Post voor Bram

Jemig B, wat een inleiding. Ik dacht dat we het gewoon zakelijk zouden houden. Maar enfin, zoals Mao Zedong zei: laat duizend bloemen bloeien.

Ook ik twijfel waar we toch in vredesnaam over moeten schrijven in deze hellhole. Uiteindelijk over het kapitalisme, denk ik, maar misschien is dat een te grote vis om op dit moment te vangen. Laten we het dichterbij huis zoeken inderdaad.

Want als je de Nederlander vraagt waar we goed in zijn, wat je vanuit dat – als je het nog durft – vliegtuig kunt zien, dan is dat het boerenland. De grote, platte akkers en de wei. De een noemt het natuur, de ander noemt het groene woestijn. En voor de identiteit van Nederland is de boer een belangrijke figuur. Klompen, molens, koeien in de wei en een stuk kaas.

Maar die boer en alles wat erbij hoort maakt het ook lastig voor ons land op dit moment. Stikstofcrisis, mestcrisis, watercrisis. Belangrijke noot: die hebben zij niet veroorzaakt, dat hebben we samen met hen gedaan door hun producten te eten of er op andere manieren de letterlijke of spreekwoordelijke vruchten van te plukken. Want we willen na-

tuurlijk allemaal een boterham met al dan niet plantaardige kaas in het weekend. En Nederlandse boeren werken niet alleen hard voor hongerige Nederlanders, maar produceren bijvoorbeeld ook de beste pootaardappels op aarde.

Toch lijkt het me goed om bij de boer te beginnen. De boerensector en de mensen die erin werken zitten klem – net als de rest van Nederland. Bovendien is het niet zo'n grote groep, dus samen met hen kunnen we de transitie richting een houdbaarder systeem goed oefenen. En ik vind dat je wel erg emotioneel bent over zoiets als onteigening. Dat is vaker het probleem met grote oplossingen die echt zoden aan de dijk zetten: voordat we überhaupt bespreken of het werkt, zijn we al verzand in identitair gezeik. En ja, daar doe jij ook aan mee met je brief. We zijn toch allemaal volwassenen die zo'n oplossing gewoon normaal met elkaar kunnen bespreken?

Want dit is een stap die binnen handbereik ligt. Sterker nog: er lag een mooi transitiefonds van een dikke 20 miljard, waarmee we boeren die het willen hadden kunnen uitkopen. Klinkt toch anders dan 'onteyenen' hè, 'uitkopen'. Maar ja, dat heeft de BBB samen met de VVD, NSC en Pvv door het mestrooster gespoeld. Omdat we ons wel uit de crisis zouden kunnen innoveren. Niet dus!

Dus laten wij – anders dan de politici – uitzoomen, de juiste mensen spreken en kijken waar we wél op uit kunnen komen als we samen met boer, burger en wie verder maar mee wil doen, optrekken om iets aan die vermaledijde stikstof te doen. Want stikstof legt het land plat. We kunnen niet meer bouwen, niet meer boeren en zelfs geen 130 meer rij-

den – op drie plekken na dan. Natuurlijk zijn we het niet overal over eens, maar ik ben ervan overtuigd dat er wél veel is waar we allemaal akkoord mee zijn.

Ik ben eigenlijk wel gewoon benieuwd hoe we hier terecht zijn gekomen, ik weet niet eens precies wat stikstof is, waar we klem zitten, hoe het voelt om onteigend te worden, waarom we ons hier niet uit kunnen innoveren, en vooral **WELKE OPLOSSINGEN ER AL LIGGEN!** Waarom doen we toch in vredesnaam helemaal niks?

En als onteigenen een goed idee blijkt, dan kunnen we dat proces niet alleen aan de boeren overlaten. Boeren hebben vaak de mond vol van het verschil tussen een burger en een consument: een burger wil minder vlees, een consument blijft gewoon vlees eten. Dus ja Bram, als zij minderen, dan moet jij ook je bolognese maar met andere producten gaan maken. Vegagehakt is echt prima als je genoeg kruiden gebruikt. En dan beloof ik dat ik het vliegtuig niet meer pak. Een echte boer-burger-beweging!

Maar waar moeten we in vredesnaam beginnen, B? Zeg het maar.

Groet, **W** (Wilbert)

PS Ik moet je trouwens wel iets vertellen over woordgebruik. Door het woord 'bio-industrie' te noemen, schaar je je in een groep die veel boeren anti-boer zullen noemen. Laten we er maar een woordenlijstje bij maken, want er zijn in dit dossier genoeg termen die de grachtengordelbewoner fout gebruikt of nog nooit gehoord heeft.

De Linkse Mannen-methode

Het wordt tijd voor échte realistische oplossingen voor grote dringende problemen en daarom schrijven wij – de Linkse Mannen – dit boek voor jou. Van Den Haag hoeft je het inmiddels allemaal niet meer te verwachten, daar zitten ze gevangen in een eeuwigdurende verkiezingscampagne. Toch moet er van alles gebeuren, want goed gaat het allerm minst, en dus doen wij het maar. Wij, de Linkse Mannen, gaan op onderzoek uit om oplossingen te vinden voor problemen die ons land teisteren. Maar dat doen wij zeker niet alleen. En ja, we hadden met elke crisis kunnen beginnen, zoals al beschreven in onze brieven, maar we beginnen dus hier: bij die stikstofcrisis.

Dit is geen pamflet. Wij betogen niet dat de boer moet worden onteigend – wij onderzoeken of dat een goed idee is of juist helemaal niet. En we onderzoeken vooral wat er nu eigenlijk aan de hand is met stikstof, natuur en boeren. We onderzoeken ook waarom het maar niet opgelost wordt en hoe dat wel zou kunnen. En misschien het allerbelangrijkste: we gaan na of we het misschien toch allemaal ergens over eens zijn, waardoor we wel vooruit kunnen. Je hebt – zou je kunnen zeggen – hands-on-journalis-

tiek in je handen. De Linkse Mannen gaan het veld in en de boer op!

We zullen onszelf eerst nog even fatsoenlijk voorstellen. Wij zijn de Linkse Mannen: B(ram Douwes) en W(ilbert van de Kamp). Wij maken een wekelijkse podcast – *De Linkse Mannen lossen het op* – waarin we problemen oplossen, en doen theatershows op festivals en in theaterzalen waarin we – ja ja – problemen oplossen. En die problemen lossen we op vanuit het enige gezonde ideologische perspectief: links-progressief-sociaal-democratisch-pacifistisch-antikapitalistisch. Mocht je jezelf hierin niet herkennen, dan moet je vooral blijven lezen, want dan zal dit boek nog wel eens je leven kunnen veranderen.

De B is dus Bram Douwes. Uit 1984. Maar hij ziet er veel jonger uit.¹ B is een geboren Groninger en woont daar nog steeds. Hij heeft bij alle plaatselijke regionale nieuwsmidia gewerkt: OOG TV, RTV Noord en het *Dagblad van het Noorden*. Hij was ook een tijdje redactielid van *Zondag met Lubach* maar wilde toch graag ook zelf wel eens in beeld en ging toen maar werken voor omroep PowNed. Hij was zelfs politiek commentator bij talkshow *M* van Margriet van der Linden. Jullie kennen hem waarschijnlijk als die irritante, schreeuwerige jongen uit *De slimste mens*, waarin hij twee keer vrij kansloos van Lisa Loeb verloor. B weet niet heel veel van boeren en landbouw, maar hij is een politieke nieuwsjunkie tegen wil en dank en heeft een rolodex om u tegen te zeggen. Draagt graag een pak met das.

Dan heb je W. Wilbert van de Kamp dus. Uit 1988. Geboren in Woerden, opgegroeid in kakdorp Haren,² maar daar merk je niks meer van. W draagt altijd een overall: soms blauw, soms rood, soms zwart. W woont in Groningen, maar is vaak te vinden in vrijegeestenresidentie Wongema in Hornhuizen. W had best een boer kunnen zijn. Sinds zijn vroege twintiger jaren deed hij al iets met boeren en voedsel. Hij zette in Groningen een jongerenbeweging rondom Slow Food op (dat is een beweging die in de jaren tachtig startte in Rome toen de eerste McDonald's opende, en die zich inzet voor goed, schoon en eerlijk eten). En hij organiseerde de Slow Food Youth Network Academy, een academie waarin 25 jonge mensen (jonger dan de Linkse Mannen) een jaar lang door het voedselsysteem reizen.

B en W hebben voor deze onderzoeksexpeditie 10 hoofdrolspelers gesproken uit het stikstofcrisisdossier. Deze 10 mensen zijn met grote zorgvuldigheid gekozen – je krijgt bij de Linkse Mannen niet zomaar mensen voorgeschoteld, zoals je dat inmiddels gewend bent van de Nederlandse talkshow. Wij hebben Wierd Duk niet gevraagd naar zijn opinie over de boeren, zelfs Farmers Defence Force-voorman Mark van den Oever ontbreekt, godzijdank, in dit boek. Hierbij moet wel een kanttekening worden geplaatst: de 10 van de Linkse Mannen zijn niet louter linksen – we hebben ook onze teen in het water gestoken aan de gematigde en minder gematigde rechterkant van de samenleving. Zo zijn we dan ook wel weer.

We spraken met Stikstofprofessor des Vaderlands Jan-Willem Erisman en Landbouwhistoricus des Vaderlands André

Hoogendijk. We gingen uiteraard langs bij de boeren en spraken met ex-boer en erfontwikkelaar Herbert Oldehinkel, onteigende boer Max van Tilburg en zijn vrouw Annelies en met boer Sander Bunschoek, die wil blijven boeren ondanks onnavolgbare of ontbrekende regelgeving vanuit Den Haag. That's where we come in, Sander! Stikstofcrisis-aanstichters – terecht of onterecht, dat is aan jou – Johan Vollenbroek en Max van der Sleen zijn bij ons op de koffie geweest, evenals Rabobank-directeur Food & Agri Alex Datema. De Linkse Mannen trokken de stoute schoenen aan en gingen in de Noordoostpolder langs bij paardenboer Jan Cees Vogelaar, die de geuzennaam 'stikstofontkenner' met gepaste trots draagt. Ger Koopmans, voorzitter van de Land- en Tuinbouw Organisatie, zat met de Linkse Mannen en zelfs Henk Bleker, de voormalig staatssecretaris van Landbouw met wie deze hele santenkraam is begonnen, is van de partij.

En ik zie je denken: En Caroline dan? Sweet Caroline? Het eerste hoofdstuk zal je doen sidderen.

Dan nog even de volgende dikke disclaimer: Dit boek is geschreven in de periode van november 2024 tot juli 2025. In een tijd dus van oplopende onzekerheid over een serieus landsbestuur en dito oplossingen (hallo VVD NSC BBB PVV). Er zat een kabinet – het kabinet-Schoof – dat in voornoemde maanden vrijwel niets voor elkaar heeft gekregen en toen zelfs de PVV uiteindelijk zakte in de peilingen – immers de maat van alle dingen in Den Haag – trok Wilders de stekker er maar uit, want migratie migratie migratie migratie migratie migratie migratie.